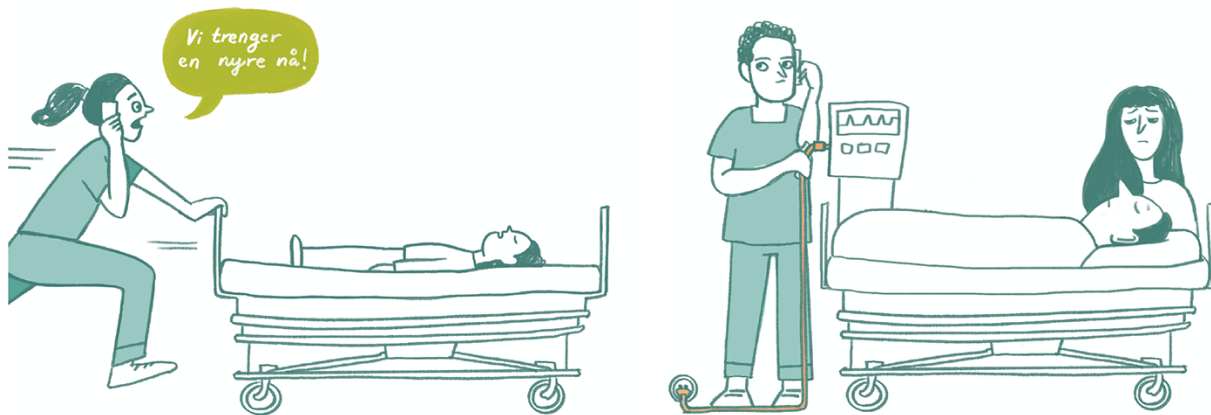

det de trodde var andre forsøkspersoner (Milgram, 1963). Eksperimentet kan ha gitt verdifull kunnskap. Men denne typen forskning bryter med humanitetsformuleringen. Her blir forsøkspersonene ført bak lyset som et middel for å få kunnskap, helt uten tanke på personene selv. I norsk forskningsetikk er det mange normer som begrunnes ut fra humanitetsformuleringen (Lid & Rugseth, 2019).

Er det et brudd på humanitetsformuleringen å utsette døden til en bevisstløs person, for å kunne bruke organene?

Som eksemplene over viser, er det lettere å anvende humanitetsformuleringen enn universalitetsformuleringen. Men også humanitetsformuleringen gir rom for tolkning. Er det for eksempel alltid galt å påvirke andres handlinger uten å innhente samtykke, slik som i Milgram-eksperimentet? Såkalt «dulting», eller «nudging» på engelsk, handler om å tilrettelegge omgivelser for å få mennesker til å handle på ønskelige måter uten å ta aktive valg. Et eksempel er å plassere et bilde av en flue i urinalet, slik at brukerne sikter bedre, og letter jobben for renholderne. Det er nettopp det at tiltakene foregår i det skjulte, uten brukernes samtykke, som gjør dulting effektivt. Men er slike harmløse handlinger, som er helt uten skadevirkninger,

eksempler på brudd på humanitetsformuleringen? I én forstand forholder dulting seg til mennesker som en slags ting. I stedet for å henvende seg til mennesker som rasjonelle, frie vesener påvirker dultingen de ikke-rasjonelle, ikke-bevisste egenskapene hos mennesker, for å oppnå et ønsket mål (Waldron, 2014).

Det er også uklare grenser for når noe kan regnes som tvang. Hva skal vi si om såkalt «sosial dumping», altså å hente arbeidstakere til Norge fra lavinntektsland, og gi dem lav lønn og et risikofylt arbeidsmiljø? I en viss forstand velger arbeiderne selv om de vil takke ja eller nei til jobben. Men man kan også argumentere for at noen som har det trangt økonomisk, ikke står helt fritt til å velge bort arbeid som kan være farlig.

Bruk av surrogatmødre fra fattige land er et omdiskutert tema. I Norge er surrogati ikke tillatt, i den forstand at avtaler om å føde et barn for andre ikke er bindende (barnelova, 1981, § 2), samt at den som gjennomfører svangerskapet regnes som barnets mor (bioteknologiloven, 2003, § 2-15). Men det er mulig for nordmenn å inngå avtaler med surrogatmødre fra en del andre land.

Kan avtaler med surrogatmødre fra lavinntektsland sammenlignes med «sosial dumping»? Å bli surrogatmor er i en forstand frivillig, og inntekten kan sette surrogatmoren i stand til å kvitte seg med gjeld, eller skaffe seg en skikkelig bolig. Men graviditet og fødsler er ikke uten risiko. Det kan selvsagt også være en stor følelsesmessig belastning å bære frem et barn for så å gi det fra seg ved fødselen. Bryter foreldre humanitetsformuleringen når de betaler andre for å bære frem egne barn? Det er ikke lett å trekke en klar grense her. At